

УДК 303.4:316.334.52

Любов СОБОЛЬ

Академія митної служби України

СОЦІОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ЯК ОСНОВА ДІАЛОГУ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ З ТЕРИТОРІАЛЬНОЮ ГРОМАДОЮ

Аналізується використання соціологічної діагностики в процесі налагодження діалогу між місцевою владою і територіальною громадою.

Ключові слова: анкетування, експертне опитування, інтерв'ювання, моніторинг, соціологічна діагностика, соціологічне опитування, територіальна громада.

Любовь СОБОЛЬ

Академия таможенной службы Украины

СОЦИОЛОГИЧЕСКАЯ ДИАГНОСТИКА КАК ОСНОВА ДИАЛОГА МЕСТНОЙ ВЛАСТИ С ТЕРРИТОРИАЛЬНЫМ СООБЩЕСТВОМ

Анализируется использование социологической диагностики в процессе установления диалога между местной властью и территориальным сообществом.

Ключевые слова: анкетирование, экспертный опрос, интервьюирование, мониторинг, социологическая диагностика, социологический опрос, территориальное сообщество.

Lyubov SOBOL

Academy of Customs Service of Ukraine

SOCIOLOGICAL DIAGNOSTICS AS AN INSTRUMENT OF THE DIALOGUE WITH A TERRITORIAL COMMUNITY

Possibility of sociological diagnostics implementation in the dialogue with territorial community is analyzed.

Key words: poll, experts' survey, interview, sociological diagnostics, sociological poll, territorial community.

Актуальність теми визначається тим, що в умовах формування громадянського суспільства постає необхідність конструювання мобільних та репрезентативних каналів для діалогу між владою і територіальною громадою. Соціологічна діагностика є найважливішим інструментом збирання та вивчення

громадської думки, врахування якої є запорукою демократизації владних відносин.

За допомогою соціологічної діагностики можна здійснювати соціологічний моніторинг, який є найважливішим інструментом ефективного державного управління загалом й у формі поточного моніторингу, коли мова йде про розвиток механізмів управління за результатами, і з погляду моніторингу процесів і результатів реформування державного управління в цілому. Крім того, соціологічний моніторинг є важливим каналом розвитку взаємодії держави й громадянського суспільства.

Проаналізувавши наукову літературу, можна стверджувати, що окремі аспекти досліджуваної тематики досить добре розроблені. Так, методологією та методикою соціологічних досліджень займалися такі видатні науковці, як А. В. Решетніченко, Н. В. Паніна, В. А. Полторак, Ю. П. Сурмін, В. А. Ядов та ін. Питання територіальної організації місцевого самоврядування досліджували Н. Т. Агафонов, О. В. Батанов, А. А. Коваленко, В. В. Кравченко, В. С. Куйбіда, О. П. Литовка, М. Ф. Орзіга, В. Є. Рохлін, С. Є. Саханенко та ін. Існує ряд наукових публікацій з питань місцевого самоврядування, присвячених сучасному стану кадрового забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні, його розвитку, підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації, професійної компетенції посадових осіб органів місцевого самоврядування, формування їх іміджу, питанням правового регулювання діяльності посадових осіб органів місцевого самоврядування. Але проблеми оптимізації соціологічної діагностики в діяльності органів місцевого самоврядування залишаються недостатньо вивченими і потребують подальших досліджень. Тобто актуальність та новизна статті полягає в поєднанні аналізу вищезазначених аспектів [1, с. 452].

Метою даної статті є аналіз використання соціологічної діагностики в процесі формування діалогу влади з громадою.

Розвиток місцевого самоврядування в Україні супроводжується прийняттям численних управлінських рішень, на які впливають різноманітні чинники. Успіхи на цьому шляху безпосередньо залежать від ефективності таких рішень, що, у свою чергу, потребує вдосконалення існуючих і розроблення нових методів і технологій їх прийняття з урахуванням громадської думки, серед яких соціологічна діагностика займає провідне місце [2, с. 214].

Державне управління як загальносистемне явище складається із внутрішнього та зовнішнього середовищ. Вплив факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ на систему прийняття державно-управлінських рішень однаково важливий, тому для прийняття якісних рішень необхідно забезпечити надходження репрезентативної інформації з кожного середовища, урахувати досвід минулого і «зняти зріз» сьогодення, що є сутністю моніторингу.

Якість прийняття управлінських рішень значною мірою залежить від інформаційних ресурсів, що використовуються під час вирішення конкретних завдань (проблем). Для оцінки інформаційних ресурсів сьогодні широко використовуються такі параметри: зміст, охоплення, термін надходження, джерело, якість, відповідність потребам, спосіб фіксації [4].

Соціологічне дослідження – це система послідовних, методологічних, методичних і організаційних процедур, зв'язаних між собою єдиною метою: одержати достовірну інформацію про соціальні явища або процеси, які вивчаються, про тенденції або суперечності їх функціонування й розвитку.

Ще донедавна в соціології дослідники застосовували тільки кількісні методи, спрямовані на вимір кількісних характеристик об'єкта, предмета, елементів соціального середовища тощо. Вони беруть початок в емпіричній соціології, з виникненням якої стало можливим квантифікувати (переводити в кількісні параметри такі показники, як думки, судження) соціальні факти з метою виявлення тенденцій розвитку масових процесів.

«Матеріалом» кількісного дослідження є соціальні факти (характеристики продуктів людської діяльності, поведінка індивідів, вербальні оцінки, думки, судження). Повторювані соціальні факти описуються й узагальнюються, як правило, з використанням статистичних методів. У підсумку вони з'являються у вигляді сукупної інформації, отриманої в результаті аналізу індивідуальної інформації. Сукупна інформація буде характеризувати тенденції розвитку досліджуваних явищ і процесів. Інакше кажучи, у результаті проведення кількісного дослідження ми одержуємо відповідь на питання «скільки?». Однак уже на перших етапах розвитку емпіричних соціологічних досліджень виникла проблема обмеженості кількісних досліджень. У 1935 р. П. Лазарсфельд переконливо довів, що у відповідь на питання «чому?» можна одержати лише недостатні й навіть частково помилкові відомості про мотиви поведінки [4].

З метою вирішення цих проблем і почався розвиток так званих якісних методів. Подібні методи необхідні там, де потрібно зрозуміти природу ще невідомого феномена, детально описати нові аспекти вже відомих проблем або розкрити сховані суб'єктивні змісти чи механізми функціонування соціальної практики, які не можуть бути досліджувані шляхом масових опитувань. Тобто мова йде про дослідження, за допомогою яких можна одержати відповідь на питання «чому?»

Не можна протиставляти якісні й кількісні методи, необхідний їх синтез. З одного боку, результати якісних досліджень за своєю сутністю не репрезентативні, не можуть бути екстрапольовані на більші групи, з іншого боку, часто лише зіставляючи статистичні дані різних тестових опитувань, глибоких інтерв'ю, фокус-груп, можна дійти певних висновків щодо реальних мотивів діяльності людей.

Для отримання репрезентативної соціальної інформації провідним соціологічним методом є опитування, яке може мати форму анкетування та інтерв'ювання. Анкетування (письмова форма опитування) – найбільш розповсюджений вид опитування в практиці прикладної соціології. Під час анкетування опитуваний сам заповнює опитувальник у присутності анкетера або без нього. За формою проведення воно може бути індивідуальним чи груповим. Групове анкетне опитування широко застосовується за місцем роботи або навчання респондентів. Під час індивідуального анкетування опитувальні листи роздаються на робочих місцях чи за місцем проживання респондентів, а час повернення заздалегідь обговорюється. Як свідчить практика, анкетне опитування

залишається одним із найоперативніших способів збору первинної соціологічної інформації (це його головна перевага). Якщо до того ж урахувати досить поширені уявлення про «легкість» складання анкети, то стає зрозумілою популярність цього виду опитування. Існують також поштові, телефонні, пресові, факсові, експертні та інші види опитування. Поштове опитування – форма анкетування за допомогою пошти, що припускає розсилання анкет (за спеціально підібраними адресами) тим особам, що в сукупності репрезентують досліджуваний об'єкт. Телефонне опитування – специфічний синтез анкетування й інтерв'ювання, що використовується, як правило, у межах одного міста або населеного пункту. Сьогодні популярність використання цього методу в Україні зростає, особливо в періоди виборчих кампаній. Телевізійне експрес-опитування – метод збору не стільки соціологічної, скільки політологічної інформації. Його використовують ведучі політичних телевізійних програм.

Референдуми, плебісцити та інші загальнонародні голосування – політичні заходи, пов'язані з опитуванням населення, а тому повинні бути використані для соціологічного аналізу суспільної думки і ступеня соціальної напруженості. На жаль, під час розробки питань, що виносяться на народне голосування, наукові нормативи порушуються на догоду політичним інтересам і амбіціям їх представників. Це різко знижує соціологічну цінність результатів, але не виключає доцільності їх урахування в дослідницькій роботі, наприклад у процесі конструювання гіпотез [5, с. 284 – 285].

Факсове (телетайпне, телеграфне) опитування – рідко використовувана, у власне наукових цілях, форма проведення анкетування, за якою одиницями добору респондентів є установи та організації, що мають факсовий, телетайпно-телеграфний чи інший електронний зв'язок із соціологічним центром. Має два *різновиди*, що відрізняються складом респондентів. У першому – респондентами є керівники зазначених підприємств і установ, у другому – коло респондентів розширене за рахунок опитування керівниками (чи дослідниками) осіб, визначених організаторами опитування.

Опитування відвідувачів Інтернет-сторінок (сайтів). Респондент заповнює анкету на Інтернет-сайті. Переваги даного методу: організаційна простота (якщо не враховувати технічні складності), швидкість одержання результатів (анкети виходять одразу в електронній формі), можливість побудови інтерактивних анкет спрощує застосування складних тестових методик з великою кількістю переходів від одного смислового блоку до іншого або з поєднанням різних тем опитування – методика «Омнібус». Недоліки методу: складність побудови вибірки, невеликі можливості для коректування вибірки, обмежена кількість користувачів мережі.

Експертні опитування – специфічний вид опитувань, що не мають масового характеру, але відіграють важливу роль в емпіричній соціології і все частіше використовуються нею. Інтерв'ювання – форма очного проведення опитування, за якого дослідник перебуває в безпосередньому контакті з респондентом. Інтерв'юер ставить запитання, організує і спрямовує бесіду з кожною окремою людиною, фіксує отримані відповіді відповідно до інструкції. Цей метод опитування вимагає більших витрат часу і коштів, ніж анкетування, але водночас підвищується надійність даних, що збираються, за рахунок зменшення кількості

тих, хто не відповів, і помилок під час заповнення опитувальників. За формою проведення воно може бути прямим, як говорять, віч-на-віч, і опосередкованим, наприклад телефоном.

Разом з такими традиційними підметодами опитування, як анкетне опитування та інтерв'ю (їх модифікаціями, що безпосередньо пристосовані для проведення соціологічних досліджень), під час проведення досліджень широко використовуються і так звані спеціальні опитувальні методики. Вони являють собою ті самі, базовані на загальних принципах опитування, модифікації даного методу, у рамках яких використовуються деякі методологічні й методичні підходи, прийоми, технічні процедури, запозичені із соціології. Це:

- лінгвосоціологічні методики, тести (опитувальні методики використовуються разом з лінгвістичними для отримання загального уявлення про діяльність, функції та механізми державного управління);

- соціометричні методики, тести (використовуються елементи соціальної психології для з'ясування соціально-психологічного клімату в державних установах);

- методики експертних оцінок (разом з елементами опитування використовуються прогностичні підходи для отримання компетентної інформації про діяльність державних органів);

- панельні та лонгітюдні опитувальні методики (елементи опитування поєднуються з економічними, маркетинговими підходами і прийомами для отримання оперативної інформації, на основі якої буде формуватися управлінське рішення) [3, с. 152].

Названі методики не вичерпують повного переліку всіх можливих спеціальних опитувальних методик, хоча б тому, що опитування широко використовується в журналістиці, медицині, педагогіці тощо.

Таким чином, соціологічна діагностика громадської думки є ефективним інструментом зв'язку між місцевим самоврядуванням і територіальною громадою, який дозволяє постійно відстежувати актуальні потреби, нагальні проблеми, першочергові запити громади, виокремлювати зони соціальних ризиків і небезпек. Це особливо важливо в сучасних економічних умовах, які характеризуються кризовим станом в усіх сферах суспільного життя. Економічна й політична нестабільність українського суспільства призводить до формування соціального напруження, яке, у свою чергу, сприяє поглибленню кризи довіри громадян до всіх суспільно-політичних утворень. Тобто необхідно встановити ефективний канал для здійснення зворотного зв'язку між владними структурами й територіальною громадою, який дозволить за допомогою використання соціологічної діагностики тримати ситуацію під контролем.

Список використаних джерел

1. **Державне** управління в Україні: централізація і децентралізація : монографія / кол. авт. ; відп. ред. проф. Н. Р. Нижник. – К. : УАДУ, 1997. – 448 с.
2. **Липовська, Н. А.** Державна служба як соціальний адміністративний інститут реалізації функцій держави / Н. А. Липовська // *Методологія, теорія та*

практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. пр. – Х. : Магістр, 2002. – С. 214 – 216.

3. **Полторак, В. А.** Маркетингові дослідження : навч. посіб. / В. А. Полторак. – Вид 2-е перероб. і доп. – К., 2003. – 387 с.

4. **Сурмин, Ю. П.** Методология и методы социологического исследования : учеб. пособие. / Ю. П. Сурмин, Н. В. Туленков. – К., 2000. – 228 с.

5. **Ядов, В. А.** Стратегия социологического исследования. Описание, разъяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М., 1998. – 362 с.

Надійшла до редколегії 25.03.09